"Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti üzrə

Abdulla Şaiq irsinə biblioqrafik abidə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu
KİVDF
www.kivdf.gov.az

Bu günlərdə Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının növbəti layihəsi - şəxsi elmi-köməkçi biblioqrafiya mənbəyi olan "Abdulla Şaiq" biblioqrafiyası geniş ictimaiyyətə təqdim edildi. "Uşaq ədəbiyyatı xəzinəsindən" seriyası ilə nəşr edilmiş bu mühüm biblioqrafiya sayca üçüncüdür. Respublika Uşaq Kitabxanası bu seriya ilə daha öncə 2 biblioqrafiya çap etdirib: bunlardan birincisi 2014-cü ildə nəşr edilmiş, görkəmli ədəbiyyatşünas alim, publisist-yazıçı, ictimai xadim Firidun bəy Köçərliyə həsr olunan, digəri isə 2015-ci ildə nəşr edilən, tanınmış şair-tərcüməçi, uşaq ədəbiyyatının inkişafı və zənginləşməsində xüsusi dəsti-xətti olan İlyas Tapdıq irsinə aid biblioqrafiyasıdır.

"Abdulla Şaiq" biblioqrafiyası XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində, xüsusilə də uşaq ədəbiyyatının təşəkkülü və inkişafında böyük xidmətləri olmuş görkəmli şair, nasir, dramaturq, ədəbiyyatşünas alim, maarifpərvər ziyalı Abdulla Şaiqin həm ədəbi, həm də elmi-nəzəri irsini 1906-2016-cı illər çərçivəsində geniş bir dövrü əhatə edir.

Biblioqrafiya yüksək səriştəli və təcrübəli kitabxanaçı-biblioqraflar, mədəniyyətimizin, xüsusilə də kitab mədəniyyətinin inkişafında, uşaq ədəbiyyatının təbliğində mühüm xidmətləri olmuş şəxslər - F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının direktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Şəhla Qəmbərova (ixtisas redaktoru və buraxılışa məsul), kitabxananın şöbə müdiri, Əməkdar mədəniyyət işçisi Nazilə Tahirova (tərtibçi-müəllif), Milli Kitabxananın nəşriyyat işləri üzrə baş mütəxəssisi, Əməkdar mədəniyyət işçisi Gülbəniz Səfərəliyeva (redaktor) və F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının digər əməkdaşları tərəfindən tərtib edilib.

Fundamental elmi tədqiqatın və iki illik gərgin əməyin nəticəsi olan Abdulla Şaiq biblioqrafiyasına görkəmli alim, filologiya elmləri doktoru, professor Alxan Bayramoğlu 46 səhifədən ibarət ədibin zəngin ədəbi və elmi irsini hərtərəfli işıqlandıran geniş və məzmunlu ön söz yazıb, Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Kərim Tahirov və Abdulla Şaiqin nəvəsi, onun mənzil-muzeyinin direktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Ülkər Talıbzadə isə rəy yazıblar.

Nəfis tərtibatla hazırlanmış biblioqrafiya ilə ilkin tanışlıq onu deməyə imkan verir ki, belə bir sanballı mənbəni hazırlamaq üçün tərtibçilər respublika əhəmiyyətli iri kitabxanaların fondlarına, şəxsi kitabxanalara, arxivlərə, muzeylərə və mümkün olan onlarla mənbəyə müraciət etmiş, hər bir sənədi, hər bir materialı dəfələrlə yoxlamış, faktları dəqiqləşdirmiş, çox böyük zəhmət və fədakar əmək sayəsində möhtəşəm bir iş ərsəyə gətirmişlər.

Geniş oxucu kütləsi- tələbələr, tədqiqatçı-alimlər, mütəxəssislər və bütün ədəbiyyat həvəskarları üçün nəzərdə tutulmuş 448 səhifədən ibarət fundamental vəsaiti təhlil edərkən görürük ki, bu biblioqrafiya bundan öncə tərtib edilmiş digər iki biblioqrafiyadan həm həcmi, həm quruluşu, həm də əhatə etdiyi materiallar etibarı ilə çox fərqlənir. Belə ki, "Firidun bəy Köçərli", "İlyas Tapdıq" biblioqrafiyalarında materiallar iki hissədə toplanmış, iki dildə: Azərbaycan və rus dillərində əhatə edilmiş, biblioqrafiyadan istifadəni asanlaşdırmaq üçün iki adda köməkçi göstərici verilmişdir. Abdulla Şaiq biblioqrafiyasında isə Abdulla Şaiqin həyatını, ədəbi-ictimai fəaliyyətini müfəssəl əks etdirən "Abdulla Şaiqin əsərləri", "Abdulla Şaiq haqqında", "Abdulla Şaiqin əsərləri xarici dillərdə", "Köməkçi göstəricilər" adlı 4 hissə, sözlərinə yazılmış musiqi əsərləri, notlar, ilk dəfə olaraq ədibin çap olunmamış yazıları, arxiv sənədləri, əsərlərinin əlyazması, ailə üzvləri ilə şəxsi məktubları və mənzil muzeyinin eksponatlarını tam şəkildə əhatə edən əlavələr müfəssəl külliyat halında toplanmışdır. Burada çox müxtəlif mənbələrdən əldə edilmiş sənədlər təhlil edilmiş, müvafiq bölmələrdə dillər üzrə qruplaşdırılaraq daxili əlifba prinsipi gözlənilməklə xronoloji ardıcıllıqla təqdim edilmişdir. Bu müqayisəli təhlil onu göstərir ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşları illər keçdikcə biblioqrafiyaların tərtibi istiqamətində xüsusi vərdiş və bacarıqlarını inkişaf etdirmiş, püxtələşmiş, əldə etdikləri təcrübədən yararlanaraq böyük uğur qazanmışdır. Əbəs yerə deyil ki, bu biblioqrafik tədqiqat işi görkəmli ədəbiyyatşünas alimlər, yazıçılar, elm və mədəniyyət xadimləri, tanınmış ziyalılar tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilmişdir.

Biblioqrafiya "Tərtibçidən" adlı giriş sözü ilə başlayır və burada biblioqrafiyanın məqsəd və oxucu istiqaməti, məzmunu və quruluşu, biblioqrafiyanın əhatə etdiyi dövr, materialların toplanmasında müraciət edilmiş əsas mənbələr, eləcə də Abdulla Şaiq haqqında 1985-ci ildə nəşr olunmuş ilk biblioqrafik göstərici barədə məlumat verilir.

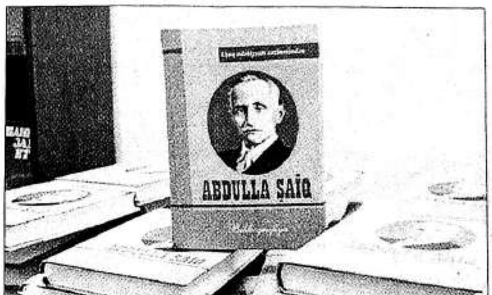

İlk olaraq Abdulla Şaiqin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, ədibin müdrik deyimləri, görkəmli şəxsiyyətlər haqqında fikirləri, eləcə də görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin Şaiq haqqında fikirləri əks etdirilmişdir.

Ümumilikdə, 2025 mənbə haqqında biblioqrafik informasiyanı əks etdirən biblioqrafiyanın I hissəsində A.Şaiqin 1906-cı ildən bu günə qədər çap edilmiş kitabları haqqında 144 mənbədən ibarət ətraflı informasiya təqdim edilmişdir. Tərtibçilər uğurlu təqdimat metodu tətbiq edərək kitablar haqda təkcə onların çap olunduğu yer, tarix və həcmi barədə informasiya verməklə kifayətlənməmiş, həmin kitabların içində toplanmış əsərləri də ayrı-ayrılıqda təsvir etməklə onların məzmununu açaraq oxucuların diqqətinə təqdim etmişlər. Bu bölmədə haqqında informasiya verilmiş ilk kitab 1906-cı ildə kitab nəşri sahəsində böyük xidmətləri olmuş Orucov qardaşları mətbəəsində ərəb əlifbasında çap edilmiş "İki uşaq" mənzum hekayəsidir. Bundan sonra xronoloji ardıcıllıqla "Uşaq çeşməyi", "Gülşəni-ədəbiyyat", "Uşaq gözlüyü", "Tıq-tıq xanım", "Tülkü və xoruz", "Gözəl bahar", "Kimdir haqlı?", "Milli qiraət kitabı" və s. kimi uşaqlar üçün dərsliklər, hekayə və pyeslər, mənzum romanlar, təmsillər, xalq nağıllarından alınmış mənzum nağıllar haqqında məlumat verilir. Birinci hissədə kitablarla yanaşı görkəmli şair-dramaturq və publisistin kitab və dərsliklərdə, məcmuələrdə və Azərbaycan mətbuatının ən dəyərli və qiymətli nümunələri hesab olunan - "Dəbistan", "Molla Nəsrəddin", "İrşad", "Məktəb", "Nicat", "Həqiqət", "İnqilab", "Açıq söz", "Şərq qadını" kimi dövri nəşrlərdə dərc edilmiş əsərləri, məktubları, ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələri, sözlərinə yazılmış musiqi əsərləri, notlar, tərcümə etdiyi, tərtib etdiyi, redaktoru olduğu və rəy verdiyi əsərlər ətraflı tədqiq edilərək müxtəlif mənbələrlə yoxlanmış və əks etdirilmişdir. Bir hissə daxilində belə çoxşaxəli və hərtərəfli bölgü tərtibçilərin yüksək peşəkarlığı, dəqiq və müfəssəl təhlil qabiliyyətinin olması və biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi metodikasını dərindən bilməsinin bariz nümunəsidir.

"Abdulla Şaiq haqqında materiallar" adlanan II hissədə A.Şaiq haqqında kitablar, kitab və dərsliklərdə nəşr edilən materiallar, dövri mətbuat və məcmuələrdə dərc olunan məqalələr, dissertasiya və avtoreferatlar işıqlandırılmışdır. Görkəmli ədibin müxtəlif xarici dillərdə-rus, türk, ingilis, alman, fransız, fars, litva, ukrayna, tacik, türkmən, özbək, gürcü və eləcə də azsaylı xalqların dillərində (tat və talış) çap edilmiş əsərləri, haqqında yazılmış kitablar, dissertasiya və avtoreferatlar barədə biblioqrafik informasiya göstəricinin III hissəsində toplanmışdır.

Hər bir biblioqrafiyanı hazırlayarkən mənbələrdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə köməkçi aparat, yəni köməkçi göstəricilər tərtib edilir. Haqqında bəhs etdiyimiz biblioqrafik göstəricinin IV hissəsində ənənəyə sadiq qalaraq müxtəlif axtarış əlamətləri üzrə axtarışda oxuculara kömək göstərmək və soruşulan mənbəni operativ və rahat tapmaq məqsədilə zəngin köməkçi göstəricilər verilmişdir. Abdulla Şaiqin əsərlərinin əlifba göstəricisində görkəmli şair-dramaturqun qələmindən çıxmış əsərlər həm janrına, həm nəşr növünə, həm də dilinə görə ayrıca qruplaşdırılmış, A.Şaiqin sözlərinə mahnı bəstələyən bəstəkarlar, haqqında yazan müəlliflər, şairə məktub yazan görkəmli şəxslər və sərlövhə üzrə təsvir olunmuş materiallar ayrıca bölmədə təqdim edilmişdir. Belə zəngin köməkçi aparat görülən işin biblioqrafik əhatəsinin geniş olduğunu göstərməklə yanaşı, şair-dramaturqun ədəbi, elmi, publisistik irsinin müxtəlif aspektdə axtarışını təmin edir, elmi-tədqiqatla məşğul olan mütəxəssislərin və digər oxucuların işini asanlaşdırır və mühüm biblioqrafik bələdçi rolunu oynayır.

Biblioqrafiyanın ən mühüm məziyyətlərindən biri də sonda "Əlavələr" başlığı altında təqdim edilmiş çox dəyərli mənbələrin ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasıdır. Burada A.Şaiqin həyat və yaradıcılığı, ayrı-ayrı əsərləri əsasında ekranlaşdırılmış filmlər, tamaşaya qoyulmuş əsərləri barədə informasiya, görkəmli Xalq şairləri Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Bəxtiyar Vahabzadə, eləcə də Məhəmməd Səad, Atababa Musaxanlı, Bədri Seyidzadə, Hüseyn Nəcdət, Adil Nəcdət, Əflatun Saraclı kimi müəlliflərin Abdulla Şaiqə ithaf edilmiş şeirləri də öz əksini tapmışdır.

Əlavə kimi ayrıca bölmədə təqdim edilmiş Abdulla Şaiqin Mənzil Muzeyində saxlanılan əsas arxiv materialları və dəyərli əlyazmalar, şəxsi məktubları yəni çap edilməmiş sənədlər, muzeydə mühafizə edilən dəyərli fond materialları haqqında geniş və əhatəli informasiyanın təqdim edilməsi zənnimcə bütün oxucular və mütəxəssislər üçün böyük töhfədir və bu qiymətli materialların ilk dəfə elmi dövriyyəyə çıxarılmasına imkan yaradacaqdır.

Biblioqrafiyanın geniş əhatə dairəsi, materialların zənginliyi, ilk dəfə olaraq filmoqrafiyanın, çap olunmamış materialların, arxiv sənədlərinin, muzey eksponatlarını əhatə edilməsi, biblioqrafik informasiya ilə yanaşı mətnlərin də təqdim edilməsi F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasını ümumilikdə 11 bölmədən ibarət olan "Abdulla Şaiq" elektron məlumat bazasının da hazırlanmasına ruhlandırmışdır.

Belə möhtəşəm bir biblioqrafiyanın, elmi tədqiqat əsərinin meydana gəlməsi zəngin ədəbi, elmi, ictimai fəaliyyəti olan, gənc nəslin milli ruhda tərbiyə edilməsi, onların maariflənməsi, vətənpərvər ziyalı kimi yetişməsində, milli dildə təhsilin inkişafında əvəzolunmaz xidmətləri olan Abdulla Şaiqin böyüklüyündə idisə, digər bir səbəb tərtibçi müəlliflərin peşə məharəti və müfəssəl elmi tədqiqat qabiliyyətinin yüksək səviyyədə olmasında, yorulmadan əzmlə çalışmasında idi.

Beləliklə, bu tədqiqat işi ilə Azərbaycan ədəbiyyatının, elminin, təhsilinin, ictimai fikrinin inkişafı və formalaşmasına səbəb olan görkəmli bir şəxsin yaradıcılığı və fəaliyyətinin mükəmməl biblioqrafik modeli yaradılmış, ədibin bütün külliyyatı əhatə edilmişdir.

Belə monumental biblioqrafik əsərin işıq üzü görməsi zənnimizcə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə, eləcə də milli biblioqrafik resurs bazasına çox böyük bir töhfədir. Və bu münasibətlə bütün ziyalıları, alimləri, tədqiqatçıları, mütəxəssisləri, kitabxana ictimaiyyətini və geniş oxucu kütləsini təbrik edirəm. Tərtibçilərə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayır, uşaq ədəbiyyatı xəzinəsinin digər görkəmli simaları haqqında növbəti biblioqrafik elmi-tədqiqat əsərlərini gözləyirik.

Adilə ABDULLAYEVA,
Azərbaycan Milli Kitabxanasının
şöbə müdiri,
AMEA-nın doktorantı

Yuxarıdakı materiallar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında KİV-in İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun layihəsi üzrə çap olunub